

Een predicatie, gepredikt in de capel van St. James, voor zijn Hoogheid den prins van Orangie

<https://hdl.handle.net/1874/21235>

652.

E E N
P R E D I C A T I E,

WB
886

Gepredikt in de Capel van

St. J A M E S,

Voor zijn Hoogheid den

PRINS van ORANGIE,

Den 23. December, 1688.

Door

GILBERT BURNET. D.D.

Prediker voor zijn Hoogheid.

Na de Copye gedrukt tot *London*, door zijn
Hoogheids speciaal bevel.

Tot A M S T E R D A M,

By de Wed: van *Steven Swart*, Boeckverkoopster in de *Beurs-straat*,
in de gekroonde Bybel, 1689.

P R E D I C A T I E

Van

DR. GILBERT BURNET,

Over

P S A L M 118: vers 23.

*Dit is van den Heere geschiedt, ende het is wonderlijk
in onze oogen.*

Omtydts spreken de dingen / en de tijden roepen luydt; en gelijk alle Menschen my booz- loopen / in de kerse van dese Cert / immers in die toe te passen op de tegenwoordige tydt / zo zoude die verbaazende saamenloop van voorzienigheden / welke te gelijk gewoont hebben / om deze extraordinaire omkeering van saaken boozt te brengen / en te volmaaken / een Mensch natuurlijk leeden / om deze woorden te gebruiken / zelfs al hadden wy sulke bezis in de Schrift niet; want wy hebben een werk booz onse oogen / 't welk booz ons een droom schijnt / en booz de Nakomelingen een fabel zal gelijken; een werk / waar ontrent de Doorzienigheid op zulken bysonderen wijze gewaakt heeft / dat een gemoet bezre tot Acheisterij vervallen moet zijn / 't welk wederstaan kan een zo volle overtuiging / als de selve ons voortbrengt booz die waarheit; en indien eenen draat van gelukkige gangen aen d'een zijde / en van misgreepen aen d'andere zijde / by eenige gelegentheid tot een argument kan gemaakt worden / so hebben wy het hier in zyn uiterste kracht.

Het is van den Heer geschiedt, niet gelijk den Hemel en Warde / noch gelijk de omkeeringen van dag en nacht / en de heele keten van de tweede oorzaken zyn werk zijn; alle de spyzing-aders van de natuur sijn dooz hem opgetwonden / so dat alle dingen eenigen wijze sijn werk sijn; hy geeft ook een heymelijk bestier ontrent alle tweede oorzaken / om sijn eeuwige boozneemens te volbrengen. Hy weet alle innige werken van ons hert / en het geselt van onse natuuren zo wel / dat Hy / zonder ons onder een dwoang te stellen / te wege kan brengen al wat hem behaagt; Hy doet ook op zommige groote occasien geweldt aen de natuur / en stelt haar buyten haar loop in die extraordinaire voortbrengingen / de welke Mirakelen genoemt worden; maar daar benevens zyn'er tijden / waar in de groote Gegeerder van Hemel en Warde de Wereld wil overtuigen / dat hy niet is sulken beschoutwer van de Menschelijke saaken / die sich de selve niet aen en trekt; maar overmits de Menschenen zo partijdig sijn ontrent haar selven en ontrent haar opinien / datse ieder gunstig roebel aensien / als een goedkeuring van den Hemel / en 't volk van een vzolijk humeur aen

d'een zijde gereedt is / te denken / datse Godts gunstgenooten en het byzondere booz-
 werp van zijn sozge sijn / gelijk melancholijke Menschen aan d'andere zijde / in de
 swaar moedigheid der gedachten die haar onderdrukken al wat niet na haar wensch
 uitvalt / uitleggen / als de vrucht van eenige tegen-gekantheid tegen haar; zo is 't no-
 dig / dat wy de waare middelmaat uitvinden / tussen ons selven te veel te vlesjen /
 en ons selven te streng te beschuldigen / en dat wy de Doozzenigheden door sulke
 effenbaare en rechte maaten ondersoeken / dat wy noch te veel leggen op den ge-
 meenen kours van de tweede oorzaken / noch te veel aan sulke bysonderheden toe-
 schryven / die onse zelf heden ons mach doen verbeelden / datse t'onser begunsti-
 ging verschijnen: want om dat wy altydt ons selven goedgunstig sijn / so sijn wy
 geneegen te gelooven / dat den Hemel ook so is. Maar om nader te komen.

1. Alle zonderlinge en uitmuntende dingen worden door de gemeene spreekwijse
 van de Schryft Gode toegeschreven / en daarom ieder uitkomt / die groot is in sig
 zelven / en noch veel grooter kan worden in sijn gevolgen / moet aan de onmidde-
 lijke handt van den Hemel toegeresent worden; zonnige / die gemeent hebben /
 dat een byzonder bestier van alles / te grooten verstrooijing was voor sijn Godlijk
 Weesen / en een moeijeljkheid aan het selve ontwaerdig / hebben eventwel gedacht /
 dat des selfs sozge sig uitstreckte tot groote zaaken. Indien dan dit tot een siegel
 kan gestelt worden / zo moeten wy besluyten dat 't geen nu voor onse oogen uit-
 geboert is / Godts werk is / aangesien de wijde gewichtigheid des selfs so sicht-
 baar is / dat het misschien eer verkleint dan vergroot kan worden / so iemant on-
 derneeme / het selve voor te stellen. Gy alle weet / wat gy geboelt en gevreesst hebt;
 de omkeering van dese kerk / en de om-ver-werping van deese Regering / most by
 gevolgde de ruime gezacht hebben / beyde van de Protestantsche Kerk / en van de
 publijke Drijheid over geheel Europa; wanneer dit alles gehindert wordt / en een
 gelukkige Crisis te voorschijn komt / die ons de schoonste hoop geeft / niet alleen
 van de versekering van onse Kerk / te gelijk met ons ander tydeljk interest / maar
 ook van dat den Geest der Vervolging gestuit sal sijn / die onlanks hevig gewoed
 heeft tegen onse Broederen in so veel verschepte plaatsen van Europa, en de hoop van
 dat den Vervolger van de Kerk / en de berover van de Drijheid / en den geestel van
 de Ceuto / na dat hy so lang tot een plaag is geweest voor alle sijn Nabuuren /
 na waar schijnlykheid wel mogt gezacht worden / om een weinig van die elenden
 te voelen / die hy op andere gelegt heeft; sulken grooten uitwerking als dese is /
 die misschien een Doozloper van een grooter is / mach wel op seer billijke gronden
 genoemd worden hes Heeren werk, indien elke saak / die groot is / sodanig is.

2. De dingen / in welke Godts eere allerbysonderst sijn aabelang heeft / moe-
 gen wel gerekent worden sijn werk te sijn: want indien hy een Doozzenigheid
 heeft / die sich tot alles uitstreckt / so hebben wy veel meer reden / om te besluiten /
 dat 't Menschelyk Geslacht een meer bysonder recht daar aan heeft; en onder de
 Menschen / dat de Christenen onder een bysondere onderschijding sijn; en van alle
 Christenen / dat de gene die de Christeljkheid hebben gezacht tot haar eerste
 zuiverheid en eenvoudigheid / voornaamlyk door de selve bezogt worden; zo dat
 het herstel van dat heerlyk werk / 't welk Godt in een reye van veele uitstekende
 Doozzenigheden heeft opgesteld in de laatste Ceuto / en 't welk wogens de sonden
 en ongeresogmeerde pcractijk der gener / die boozgaven daar deel aan te hebben / in
 dese

dese Eeuw zo laag gelecht was / met recht mach toegeschreeven worden aan die Souveraine Wysheid / de welke de Regering heeft van de Kerk / die gekocht was door 't Bloed van den Zoone Godts.

Werskil-pointen komen by dese gelegentheid niet wel te pas; maar sonder daar bezre in te treden / kan 't gemeene geboelen van 't Menschelyk Geslacht / en de generale ken-zaaden der waarheid / die in ons gemoed gedrukt zijn / dienen / om 't grootste deel van de verschillen ruffchen ons en onse vervolgers te bepalen; Of de Menschen haar selven moeten boldaan vinden in de stukken van Religie / dan of zy die behooren op te neemen in vertrouwen op andere? Of de Menschen het gewicht van haar Religie moeten leggen op een daadlyke vernieuwing van hert en leven / dan of het rupin al so wel helpen kan / een Priester te huuren en te betaalen / wegens 't vergeven van onse sonden in dit leven / of wegens ons te berlossen van de straffen der sonden in het toekomende leven? Of wy onse zinnen en reden in haar eigen voorzweryfels behooren te gelooven / of niet? en om niet te bezre uit te loopen; Of die eeuwige regelen van gerechtigheid en barmhertigheid behooren te zyn de maat van onse daaden / dan of den pber voor de Heilige Kerk ons kan een veylige grondt geven / om onse trouw te bzeeken / en onse Maasten te verberben? alle dese dingen sehjnen so klaar / dat men soude denken / dat de decisie ras gemaakt soude zyn; en in der waarheid / indien de Menschen / in plaats van die valsche vertooning van geleertheit / en van die veele swaarte woorden / waar mede dese stoffen in een byemid gedaante vertoon zyn en verduistert / de selve wouden toetsen in een korter en eenvoudiger weg / de waarheid soude rasser uitgebonden zyn. Met een woordt; na dat de waarheid onser Religie ons klaarlykelyk is geworzen in zo veele sichtebare merktekenen / insonderheid na de voortreffelyke en waerdige arbeidsaamheid van so veel Iechten van dese Kerk / de welke alle de Pointen / die in dispuut zyn / aan de werelde voorgestelt hebben / met uitnemender klaarheid / en overtuigentheid / dan oit sint de eerste beginselen van die dispuuten gesien is; ik segge / na allen desen moeten wy beslupen / dat dit is des Heeren werk; aangefien een werk / 't welk hem so dierbaar is / nu weder sehjnt in sijn bescheming genomen te zyn / en dat op sulken sonderlingen wyse / na dat hy had gescheenen / sich daar van te verbergen.

3. De voorstienigheden dewelke onmiddelyk sehjnen te werken op der menschen gemoederen / en de selve in te trekken tot de desseynen van den Hemel / sijn op een veel sichtebaarder wyse 't werk Godts: want dewyl des menschen gemoed een byz werker is / so is 'er minst reden te geven / hoe sulke groote menigten souden alle komen onder de selve indruksels / ten ware dat Godt door die heymelyke en onzichtbare wegen van sijn wysheid / haar sulke bestieringen gaf: Dese Psalm schynt gemaakt te zyn / by gelegentheid dat de bzeuke tussen de bzuys Davids en 't huys Sauls was opgemaakt; heel Israël volgde het laatste / terwyl alleen de stamme Juda kleefde aan het eerste; ziet 2 Sam. 2. Maar sy wierden daar na alle verenigt / in David te erkennen / en aan te nemen / dewelke was geworden de voornamc hoeksteen, die de twee groote verdeplsheden in een voegde. David had onderbonden / hoe weinig men heeft af te hangen / van Dozsten / of van 't Volk / dat is / van die van 't Sanhedrim, of om de Engelsche spreekwyse te gebruiken / van de Pairs en Gemeente van de Jooden / en daarom zegt hy vers 8. en 9. 't Is beter tot den Heere

toevlucht te nemen, dan op den mensche te vertrouwen; 't is beter tot den Heere toevlucht te nemen, dan op Princen te vertrouwen, of op talrijke Heegers / of op wijse Raadslieden; de regering van Saul, en de liefstijke hoedanigheden / die in Jonathan waren / hadden ongetwijfelt aan dat huys een groote woortel gegeven; maar de Godlijke aantogting en verkiezing / die op David was / had dooz dat alles heen gebroken / en de herten van de heele Natie als een eenig man tot hem gekeert. David had een vreeslyke tegenstand gesien op zyn toeg / en hy selfs was dooz groote en bedrygende perikelen heen gegaan; maar de rechterhand des Heeren had aan zyn zyde gewoest / en machtige daaden gedaan; en al de macht die tegen hem was gebzacht / was tot niet verdwoenen / of had als een byer van doornen een weinig geslikt of gekraakt / maar was ras bergaan; en daarom gelyk'er een algemeene verheuging was in de tenten der rechtvaardigen, zo ging David zo in het huys Gods / dese Psalm zijnde gestelt als de lofzang van zyn triumphe / en welke in waarschijnelykheid zoos hem gesongen woerd / want eer hy in den Tabernakel ging op den Berg Sions: want dese woorden / Doet my de Poorten der gerechtigheid open, ik sal daar door in gaan; ik zal den Heere loven, saamen met het antwoordt / Dit is de Poorte des Heeren, door welke de rechtvaardige zullen ingaan, schijnen gestelt te zyn vooz zyn in gaan dooz de Poortek. Met een woordt / dat het heele volk in hem haar middel / unt maakte / was zo bysonderlyk een werk van de voozzienigheid / dat dit op de allerbysonderste wyse was van den Heere geschiedt; en daarom een extraoordinare samenloop van alle gunstige toeballen / en bysonderlyk het schikken van aller menschen gemoederen op eene weg / heeft sulken Character op sich / die ons moet dwingen te zeggen / Dit is van den Heere geschied. Ik weet hoe gevaarlyken en bedrygelyken belogys / genomen van de voozzienigheid / het altydt zal schijnen te zyn / en daarom sal ik het aanraaken met die voozsichtigheid en waarschouwing / die vereist is. Het is zeker / dat Godt tot straffe der volkeren soumtijds sulken vloedt van voozspoedt geeft aan de gene / die instrumenten zyn van haar kassnding / dat dit veel er kan zyn een marckteken van zyn verholgentgeyd tegen de gene / die laag gebzacht moeten worden / dan van zyn begunstiging ontrent die gene die verhoogt worden. Daar sijn zulke verborgentheden in 't heele beleid van de Wereldt / dat hoewel onse ernstigheit ons genegen maakt / om alles groot te maken / daar wy zin in hebben / nochtans indien wy het te verre trekken / wy in gevaer zullen zyn / van menigmaal schaamroot gemaakt te worden / wanneer het selve betooyt tegen ons gekeert woerd. Der halven eer wy enige uitleggingen over zo twiesselachtigen text kunnen maaken / moeten wy eerst zeker zyn / dat het grondwerk wel gelegd is / en dat beyde de saake selfs en de middelen die tot vordering desselvs gebzucht worden / goetd zyn; maar wanneer wy daar ober gekomen zyn / en wy in het een en het ander wel volstaan en verzekert zyn / dan kunnen wy bewaarlyk ons in houden / van sonder een seer geboelinge vzeugde te zien op een schakel van onverwachte en onuitrekenbaare voozzienigheden. Ik en wil niet veel bouwen op de marcktekenen / die gebleken zyn in het ongeboelige deel van de schepselen / ik meen het woer en winden: want het is niet te woeten / hoe verre die de effecten gewoest hebben van de natuurlyke samsenschakeling der dingen; nochtans eene tegenwindt / dewelke alleen scheen geschikt te zyn / om ons te doen belessen de handt van den Hemel / zonder veel daar dooz te sijden / en sonder meer

meer dan een man daar in te verliezen / en een andere sterke en boozspoedige windt /
 dewelke ons bewaarde van de gene / die geordonneert waren / om op ons te wach-
 ten / en te gelijk ons so na aan onse Haven bracht / doch eben-terstondt keerde in
 een ander / om ons daar in te drijven / en dewelke haar commissie hebbende uitge-
 voert / terstondt in een anderen hoek was ; en de zachtigheid van het weder / in een
 so verre geavanceert sagzoen / sijn sulke opmerkelijke saaken / dat top ten uitter-
 sten ongevoelig sijn / indien sy geen diepen indruk in ons maaken. Maar gelijk ik
 te vooren seyde / de werking van de boozsienigheid / in de gemoederen der menschen
 te keeren en te buggen / is noch het onmiddelijkste werk van den Hemel. De ver-
 haasting en dwaasheid van onse Vervolgers / in haar quaade dessepen so vroeg te
 openen / de onbeschaamde verbzeeking van trouw / en de onbuggsaame wreedheit /
 die sy in 't werk gestelt hadden in het nabuurige Koninkrijk / zondt ons veel dyp-
 sende van getuigen ober / om ons wakker te maaken / en ons te laaten sien / wat
 top te verwachten hebben / so wanneer die bloedige Kersiegie onder ons sal komen de
 oberhandt te hebben / en in wat achting alle beloften en werten zoudten sijn / wan-
 neer sy eens dooz de selve zoudten kunnen heenen zeeken. Dat dit juist / by manie-
 re van een Crisis, gebeurde in de tijdt / wanneer de afschaffing van de Wetten soude
 gepreft worden in haar sabent / was een geboeliger betoog tegen de afschaffing /
 dan alle de schoonfchijnende redenen die konden sijn / dewelke daar booz ingebracht
 wierden ; en zo veel klaarblijkentheid was 'er nodig ; ander sijn had ons misfchien
 't goede naturel van sommige / en de swakheid en verdozenheid van andere /
 gebagot tot een bezoeft der en moejelijker na- strijd. Maar sulken blijkelijken ver-
 breeking van trouw / en so een furieuze vervolging die sy ober Zee verwekt hadden /
 waren argumenten / die elk konde bevatten en gebruiken / en die her niet mogelijc
 was haar uit de handt te neemen. Ik en behoebe my niet uit te bidden op die heele
 keten van dwaalingen en geweldnarpen / de sint het eerste uitbreken van het des-
 sen gevolgt sijn ; sy waren te veel / dan dat mensche alle soude verhaalen / en te
 zichtbaar en te wel beken / dan dat het aantwiffen van dien nodig soude sijn.
 Ook en soude ik niet geern iets zeggen / 't welck mogt gelijken na bespoorting of
 snaading van haar ; Godt heeft gescheenen haar overgegeven te hebben aan sulken
 geest van verleiding / als of de bloek der gener / die de gesnedenen Werelden dienen /
 op haar gevallen was / alle diese maken, sijn haar gelijk ; en tot een slot / Godt
 heeft sulken beker van swijmeling en verbaasing in haare handen gestelt / dat sy her
 hert van haar Raadslieden schijnt weg genoomen te hebben / en dat / na een andere
 uitdrukking van David, geen van haar sterke Mannen haar handen hebben gevon-
 den ; hozt om / de wegen die Godt haar heeft laaten in slaan / om de heele Natie
 gaande te maaken en op te wekken uit den slaap / om alle die te wooren so ongeluk-
 kelijc van een verbzoken waren te vereenigen / en om alle te verbinden / tot mede-
 werking van 't geen nu te wege gebracht is / sijn een uermuntend. Maar van een
 handt Gods in de heele zaak : waarom gingen sy so snel en met zo waakten aange-
 zicht : waarom dekten sy den haak so qualijk / wanneer het aas was uitgetoopen
 waar om was het / dat weinige so swak of zo verdozen waaren / of sy hebben zo
 boozspoedig geweest / dat sy die eyndelijc recht gezet hebben : met een woordt / al
 dit verbzeken van raadslagen / en het vernietigen van haar dessepen dooz middel
 van haar selven / was van Godt / en het moet erkent worden van hem geschiede te
 sijn.

Ook de dwaalingen van dien grooten ondersteuner van de vervolging; zijn twiſten met het hooft van dat myſtike Babel, en ſijn afleyden van ſijn macht tot een nieuwen Oorlog (getwys een onrechtvaardigen Oorlog) ſint door hem begonnen; die ſaamentwerking van ſo veel groote Oorſten / en boven al / die gelukkige eenigheit / die'er was in die geſegende Provinciën / detwelke hoewel uit ſo veel verſcheide lighaamen ſaamengeſtelt / op deſe gelegenheit maar een hooft en maar een aart ſcheenen te hebben / ſijn alle ſigbbaare Marktekenen; de conſtitutie en de intereſſen van de Staaten / doen haar altydt een tegen-neiging hebben tegen Oorlog / en tegen ieder ſaak / die haar koophandel kan afbreken / en de perikelen / detwelke ſig opdeden van een Oorlog in haar Frontieren / ſcheenen immers haar te dringen / om ſig te verſkeren / eer door een verſterking van haar macht / dan door die te verminderen; en nochtans de blymoedige en algemeene ſaamtenſpanning van alle onder haar / van den hoogſten tot den laagſten / beyde de geene die in de Regering / en die daar byten waren / waar door ſy haar heele kracht aan dit deſſeyn te werk ſtelden / en alles in gebaar zetteden / om het uit te werken / ſpaarende noch haar Blooten / noch haar Heerlegers / noch haar Schatten; dit alles / ſeg ik / deede een ieder beſlupten / dat dit de vinger Gods was. De mede-werking van alle in deſe Natie / en inſonderheit van dat groote Liſchaam / waar van men de voornaamſte regenkanting verwachtede / was niet min ſonderling opmerkelijk; haar getal en die kloekmoedigheit / die deſe edele Natie ſo natuurlyk is / en beſe andere conſideratien / quamen ſaamen / om rechte bevattingen te geven van een bloedig Conneel. Maar hoe wonderlyk verdween dit alles? en hoe is onſe hoop en ſelfs ons wenschen ſo verre voorgekomen geweest / dat wy noch nauwlyks herfelt ſijn uit die verbaazende verwondering / waarin wy daar door gebzacht waren? wanneer dit alles by een gelegd woerdt / ſo ſijn wy in verſoeking / van niet alleen uit te roepen / dat dit is des Heeren werk, maar van te denken / dat het zulken werk Gods is / 't welk alles te boven gaat / 't welk in alle de Hiſtorien van de voozledene tijden is / en een tonneel is geheel van wonderen / doch van wonderen van liefde en barmhertigheit.

4. Wanneer omkeeringen van ſaaken gebeuren / die ſo veel marcktekens van Gods eygenſchappen op ſig draagen / dat wy in ieder ſtup der ſelver; macht / wijsheit en goedtheit ſien / dan ſijn wy noch meer byſonderlyk verbonden / om de handt Gods daar in aan te bidden. Den voozgang dien Mahomet en ſijn volgers maakten / detwelke waarlyk is een van de meest verbaasende dingen in de Hiſtorien / had by ſig blykelyke marcktenen van Gods kracht en gerechtigkeit / in toe te laaten / dat dien geeſel van de Ooſterſche Chriſtenen haar onder ſijn wreede jok bzacht. Den voozgang van den Romeinſchen ſtaat had marcktenen in zich van de macht en wijsheit Gods / in de Wereldt te diſpooneeren tot de Chriſtelyke Religie / door de ſelve onder een gebiedt / en onder ſulken gerubliſceert den Regering te brengen / die een bequaame voozbereyding was vooz ſo een heylige en volmaakte Religie. Maar hier hebben wy te gelyk macht / wijsheit en goedtheit / alle ſaamen werkende / om de heerlijkheit van den Nuchter deſſels vooz te houden. Zoo grootten onderneeming en de verſchepde takken deſſels / alle ſo gelukkelyk ſamen komende / en begunſtigt met ſo veel voozſpoedige toeballen / roonen / hoe de macht Gods daar in mede woercht. De diepte / de geheimenis / het voozſigtig beleyt

en uitvoering deffels / toonen de wijsheid Gods; maar boven al de schielijke en onbloedige uitkomst / waar toe het zo onberwachtelijk gebzacht was / is een merkteken van Gods goedheid aan ons / dewelke noit genoegzaam kan erkent worden. Indien of een traag uitstel ons had doen verslappen / of een bloedige dicsie de prijs van de overwinning was geweest / wy zouden reden gehad hebben / om te belijden / dat onze zonden ons onwaardig hadden gemaakt zo een groote weldaadt / als wy nu voor onse oogen hebben. Maar mer hoe veel verwondering moeten wy beschouwen / en zien ons selven voorgekomen met zo een vroege verlossing? En dat onze Verlosser / gelijk hy quam verfoejende de beschuldiging van inbasie / die hem opgedicht was / zo mede ontfaugen wierdt op een wijze / de op zijn goede intentien passende was? En gelijk wy dus uit alle deze redenen in 't generaal zien / welke merktekens zijn / waar uit wy mogen besluiten / wat dingen mogen genoemt worden des Heeren werk; Zo zien wy in het byzonder / hoe bequamelyk zy alle behooren tot 't geen voor tegenwoordig het onderwerp is van ons wonder.

Want dit is wonderlijk in onzen oogen. Wy spreken 'er van tot ons zelven en tot elkander onder deze benaaming: Wie kan ophouden van verwondering / inzonderheit die gene / de welke gezien hebben / hoe de spring aders van dit werk zels doozgaans betwoogen hebben? Wy verwonderen ons over de verlossing zels / en wy behooven ons veel meer te verwonderen / hoe zulken schuldigen statie als dit is / op zulken schadeloozen wijze is komen verlost te worden. Wy zien / wat een strom is gegaan over / en uitgezoken op beele van de byttenlandtsche Kerken; een vervolging / die in alle hare omstandigheden verre te boven gaat de zwaarste van alle / die 'er in de Historien zijn. Indien onze Kerk voordeelen heeft in haar constructie / die haar billijk maaken den trots en heerlijkheid van de heele Protestantse party; zo veel te meer hebben wy noch te verantwoozden / indien wy niet waerde-lyk wandelden die zegeningen / dat licht / en die voordeelen / waar mede Godt ons geeert heeft. En waarom is het dan / dat Godt alleen de roede over ons geschud- det heeft / maar niet toegelaaten heeft / datse ons zoude quetsen? Onze vbanden hadden grimmigheydt genoeg / om het daar op aan te leggen / en zy hadden een misbyzakte autoriteit zo volkomenlyk in haar handen / datse de siegering schee- nen gekregen te hebben onder een zo blinde gehoozsaamheid / als zy die verkregen hebben over het geloof van haar Deboraissen. Hoe komt het dan / dat Godt dit niet verder liet gaan / dat hy niet en straste onze zonden / en in 't byzonder de scher- pigheid / daar mede wy malkander gehandelt hebben / dooz ons over te geven aan de gene / welker barmhertigheden wreedt zijn?

Dit alles is wonderlyk / maar of het zo is in onzen oogen of niet / dat weet ik niet; dat is / of wy die saumerkingen daar op maaken / dewelke zulke mirakelen van barmhertigheid van ons vereytschen; ofte / of wy het laaten voozby passeren / zonder eenige andere opmerking / dan daar over te spreken / gelijk wy doen ontrent alle andere rebolutien en omkeer ingen van zaaken. Met een woozdt / gelijk dit van den Heere geschiedt is / en wonderlyk is in zich zelven / zo behoort het ook zodanig te zijn in onze oogen: want het is gewisselyk zodanig in de oogen van alle de Wereldt beneven ons. Wy behooren zulke tusschen-poosen te maaken / in daar

over te denken / die ons mochten opleyden / om met verwondering aan te bidden den groten Rucheur daar van / in dit zyn doen.

Voor eerst: wy behooren in de allerdiepste oormoedigheid Gods goedheid t'onswaards daar in groot te maaken; hem komt de eere daar van toe; want zyn handt heeft dit heyl vooz ons gewoocht; sommige mogen vermelden van haar Wangen / en sommige van haar Paarden / maar wy behooren alleen te vermelden van den Naam des Heeren onses Gods; het en sal in 't minste niet verkozten de eere van onse groote Verlosser / dat wy hem aanmerken als het Werktuig / 't welk Godt so hoog verheben heeft / in so grooten werk dooz middel van hem te wege te brengen / en dat wy also onse eerbiedige dienst en aanbidding brengen tot den oorsprong van dese en alle onse andere zegeningen; en Godt heeft een instrument daar in gebruikt / de welke begeert / dat de erkentenissen geheelijk gedaen worden aan dat eertuig vooznemen / 't welk alle des selfs deffinen / op sulck een Souverein wijse uitvoert. En 't werk is getoys in alle zyn deelen boven de kennis en wijsheid des Menschens / laat ons dan de geheele eere daar van Gode opofferen; en wanneer dat geschiedt is / dan zal dit allerbest ons aanleiden / om alle de behoorlyke erkentenis van dankbaarheid en estime te betaalen aan hem / dien Godt nu vooz de tweedemaal gezegent heeft met de grootste eer / die in een sterfelijk Mensch kan vallen / zo dat hy schynt gebooren te zyn / om te wesen de groote zegen van dese Ceuto. Zyn eerste verschynen en uithouden in de Wereldt bracht met sich een verlossing van die gelukkige Provincien: want gelukkig waren sy van die tyd af / datse onder zyn bescherming quamen. Wy die haar vrede en volheid / en order en Justitie die onder haar heerschte / zagen / als mede 't gevoelen dat sy hebben van dat beleydt / 't welk 't selve besozgt en veroorzaakt / zagen een onderpandt van die zegeningen / die vooz onse oogen hier schynen te zyn; en waarlyk de federe geneheid / die sy alle uitzukten / als hy haar verliet / was vooz ons de waarachtygste uitzukking van de blydshap en 't vertrouwen / waar mede wy hem hier behooren te ontfangen / en van de hoop / die wy ons onder so heerlyken bescherming meugen belooven. Laat ons dan alle die Doozientigheden Gods so overwogen / dat wy ons daar over verwonderen / niet alleen op een vadsige en stille wijse / maar met zulke ware daden van lof en aanbidding / waer dooz onse zielen / en al wat binnen ons is / mogen opgewekt worden / om den Heere te looven / en geene van alle die weldaden te vergeten / die hy ons verleent heeft op dese gelegenheid / waar in hy ons leven verloft heeft van 't verderf / en ons gekroont heeft met zyn goedertierenheid en weldadigheden.

Ten anderen, Indien dit werk Gods onse herten best met die eerbiedige erkentenis / die wy 'er aan schuldig sijn / so behooren wy den loop deffelfs niet te stuyten / tot dat het sijn volle effect heeft gehad / nog de saken plaasteren met slegte en maar schoonschynende remedien. Wy sien nu vooz onse oogen het heerlykste beginfel van een edele verandering van 't geheele gelaat der saken / so in opsigt van Aelgie / al van de Vrede van Europa, dat wy hadden kunnen wenschen. Het is so verre boven onse hoop / dat wy nauwelijks onse wenschingen so verre doysten laten gaan; wy mogen (so wy aan ons selfen en aan de conjuncture die vooz onse oogen is / niet ontzucken) hoopen dat gene te sien / 't welk na de Propheetische

sche stijl mach genoemt worden een nieuwen Hemel en nieuwe Aarde. Maar by aldien'er onder ons ontstaat een Geest van jaloersheid en murmurering / van ongedult en factie / en van weder te rug-keeren tot het gene / waar uit ons God so opmerkelijk gered heeft; so dat wy (in plaats van de vruchten te maajen / die wy nu van bezre in 't gesicht hebben) geen sielen hebben die wijdt gendeg / noch herten die goed genoeg sijn om dit ter volkomenheid te brengen; Zo mogen wy met recht weten dat wy sullen overgegeven worden aan alle die quaaden / van welke wy niet willen geneesen worden. Maar indien wy aan d'andere sijde onse herten opheffen boven alle engte van gedachten / en boven alle eensydige insigten / en wy de saken aanmerken met sulck een naakte onpartijdigheid die Christenen / Protestanten / en Engelschen betaamt / en sulke remedien bezoggen als bereyscht worden / so meugen wy hopen te sien dat dese gefegende morgenstond sal opgroejen tot een volmaekten dag. Met een wooydt / 't leven en de dood sijn vooz onse oogen / de zegen en de vloek; De gene die het levenkiefen en al wat daar toe aanlepd / verskeren haar selven een zegen / en sy brengen die ook haar nakomelingen toe; maar indien wy de dood liever dan het leven kiefen / so is'er niet toe te doen; sulke Menschen verskeren haar selven een vloek / en doen so veel in haar is / om deselve aan haar nakomelingen als ten erbe te laten; en daar is nauwelijks een sekerder bewijs-teken van / dat de sonden van een Patie sijn opgewassen tot die hoogte / datse moet vernielt worden / dan de snoode misdaging onrent so een grote verlossing als God vooz ons gewozocht heeft / dewelke een eeuwighe vleek sal wesen op de wijsheid van de Patie; overmits in dien geballe de figuurlijke spreekwijse van onse Zaligmaker ons met recht moet toegepast worden / wy hebben u op de fluyte gespeelt / maar gy en hebt niet gedant / of die andere wooyden Christi / O Jerusalem, Jerusalem, hoe dikwils heb ik u willen vergaderen, onder mijn vleugelen, als een Hen hare Kiekens vergadert, maar gy hebt niet gewilt, of dat van den Propheet / dat terwyl de kinderen waren aan de geboorte gekomen, daar was geen kragt om te baren.

Ten derden; Maar indien wy dit wonderlijk werk Gods willen voorszetten en volmaken / so moeten wy tragten sodanige te sijn / dat God geen verout mocht hebben van het goede 't welk hy vooz ons schijnt bereydt te hebben. Terwyl wy onder sulken gelukkigen invloed van den Hemel sijn / moeten wy sulken ruffenstelling niet veroorzaken tussen deselve en ons / die niet alleen ons mocht doen verliefen dese gelukkige gelegenheid / maar keeren die om in een vloek door het quaad gebruik welk wy'er van maken. Wy en hebben niet vergeeten de sondige excessen en uitsporigheden van het jaar testig / en hoe die groote omkeering van saken detwelke scheen alles te beloven 't welk een Patie / die so lang had op en neer gestingert gewoest met Oozlogen en veranderingen van Regeering / konde wenschen / so sonder succes was; maar in plaats van dat de Patie dat soude aannemen met die dankelijke erkentnissen / die betaamtlyk waren vooz sulken segen / hoe conspireerde 't geheele Volk / als het ware om de oogmerken van de voozhenigheid daar in te verbreken? De excessen van overdaad en dzonkenschap en allerley ongeregeltheden / quamen niet alleen gepractiseert te worden / maar men roemde daar ook in als of die grouwelen hadden geweest de eyge-
ne

ne onderschepdende tekenen van een getrouwde Onderdaan; een deugdelijk Mensch wierdt schaamroodt / indien hy zich niet konde voegen om mede te gaan tot de nitinnigheid van de tyd; en dewyl de hooge Belydenissen van Godsdienstigheid in de voorige tyden / hadden geweest een beinzend mom-aanzicht voor veel quaaude deffenen / zo seiden de Menschen niet alleen alle de betaamlijkheden van de Aelgie af / maar zo begonnen het voor een point van goede opvoeding te achten / die selve voor een bedrog uit te maaken; Die ging zo verre / dat misschien in geen Partie onder den Hemel de Menschen de Aelgie / die zo beleden / zo meerbiedig behandelden / als wy deden; en de gene die de Aelgie niet verder aantrokken / dan zo haar godlooze deffenen mocht vorderen / waren willig / dien Geest van Acheistery aan te moedigen / hovende / datse de weg zoude baanen tot een Aelgie / die in eenige opzichten slimmer is / dan gansch geen Aelgie; Want hoewel in opzicht van byzondere Menschen / daar in der waarheid geen vergelijking is te maaken tusschen Papistery en Acheistery / zo is nochtans in opzicht van de menschelijke Societeit / die Aelgie / dewelke de tronw en de goede natuur ontbindt en Achoritept geeft aan wepneedigheid en wredeheid / slimmer dan geen Aelgie met alle. Gelyk wy te rugge zien na dese grouwelen / en na de fatale of doodlyke gevolgen van dien / die zo lang op ons gelegen hebben; zo moeten wy / ten eynde om voor te komen de wederkeering van diergelyke quaauden / vermijden het weder instorten in diergelyke zonden. Het en is niet de eenigheid noch wysheid der Raadslieden / noch de sterkte van Blooten of Heylegers / die ons zal bepepligen van de oordeelen Godts / die wy moge verwachten / dat met een ongemeene verdubbeling op ons zullen vallen / volgens de Propheetische sjezekwone van zevenmaal zwaarder; dan al wat wy noch gesien of gekent hebben / indien de gene die vuyt zijn / noch steeds vuyt willen worden. Indien den Acheist sal denken / dat zyn opstaan voor de Protestantse Aelgie / hem als een by-brief is / som al wat heylig is te belacchen; met een woordt / indien de Menschen meinen / dat haar vrees over is / en datse derhalven zich zelven mogen overgeven / om in ongebondenheid godloosheid te werken / zo meugen wy met recht verwachten een wederkeering van diergelyke / indien niet van grooter elenden. Wy versmaaden onze Aelgie / en Godt heeft gedeygt / de selve van ons te nemen; doch het schijnt dat de gebeden van weinige overmocht hebben boven 't geroep van de zonden van veel. Maar wy hebben geen reden van te verwachten / dat het altydt zo zal zyn. Wy zyn gewisselijk de gelukkigste Partie in de Wereldt / indien wy zulks maar kunnen weeten en schatten / gelyk wy behooren te doen; Ons Climaat, hoewel niet van de beste / is nochtans liefelijck en vruchtbaar; en indien de Zon ons min gunstig is / zo is nochtans onse Situatie zodanig / dat gelyke ons van al de Wereldt afscheidt / zo ook also den rijkdom van de geheele Wereldt op ons inlaat / en 't gebaar en Oorlog verre van ons afhoudt. Wy hebben alle bygheden van byze Liedden / getimpert met een vaste en wel gevestigde Aegering; Maar 't welk boven al is / wy zyn gezegent met die heilige Aelgie / die de Zoone Godts aan de Wereldt geopenbaart heeft / en wy zyn gereformiert van die verdoentheden / die de selve besmet hadden / en dat op sulken effenbaaren wyse / dat wy also wel 't voornaame voorwerp zyn van de Roomsche surte / als de rechte heerlijkheid van de Roformatie:

Wij hebben 't geluk gehad / dat de waarheden van de Keltigie beyde in de punten van speculatie en praktijk / ons met sulke voordeelen geopent zijn / dat indien wij streuphelen / of onsen weg verliezen / in 't midden van zo veel licht / wij meer te verantwoorden hebben dan eenige Partie onder den Hemel; En om alles te kroonen / Godt heeft ons zo verre in de handen onzer Opanden gestelt / dat wij ons klaarlijk heeft laten zien / wat wij van haar te verwachten hebben. Zy hadden ons in haar hoop opgeslokt / en scheenen te zijn / gelijk de Vrienden Hamans; de loten werpende / en passende op een bequame gelegenheid / om ons te verderben / wanneer schielijk de strik gebroken wierdt / en wij daar uit ontquamen. Ik hoope / dat niemant van de gene / die hier waren / ras of licht vergeeten zal / hoe na zy waren / om verslonden te worden; en indien zy toen ernstige gedachten en voornemens hadden / zo hoop ik / dat deze verandering in haar forttuin haar de zelbe niet zal doen wech gaan / of vergeeten. En wat ons belangt / die Godts wonderen in de diepte zagen / en die na dat wij een uitnemenst gebaar gepasseert waren / zo veel dagen in de Haven en benaauwtheid waren tusschen hoop en wanhoop / waat op wij scheenen vaste Resolutten te neemen / en plechtelijke geloften van verbetering te doen / kunnen wij schuldig worden aan zo snooden ondankbaarheid en breeking van trouw / dat wij de verbintnissen tot een ernstige en algemeene verbetering / die wij toen op ons namen / zouden vergeeten?

Ten vierden, Maar terwijl wij onse gedachten uitlaaten / om ons ober de wijsheid en goedheid Godts te verwonderen / za laat de verwondering ober dien iets diergelijks in ons selben voorzwingen; Wij behooren wijs te worden: want onse erbarcheit heeft ons hier gestaan / en had byna een zeer breefsijk school door ons geweest; nu zien wij de dwaasheid / van op die Keltigie te vertrouwen / en van in te beelden / dat 'er eenig gewicht konde gelegd worden op alle de beloften / die ons door haar konden gedaan worden. Het is ongetwijfelt / dat veele zo weinige kennis hadden van de diepten des Satans / de welke in die zwarte Societeit zijn / datse geloofden / dat het haar mogelijk was / waarheid / eer / en een goede natuur staande te houden / niet tegenstaande de punten van speculatie / die in haare scholen zijn: Wij resolveerden de proef te nemen; en zy hebben sulken moeyte gedaan / om ons te doen zien onse misvatting / dat het te hoopen is / dat wij noit 't eeniger tijdt hier na in diergelijken dwaaling weder zullen instoren. Godts goedheid / die ons nu in zulke liefelijke Characters blijkt / behoort van gelijken in ons diergelijken gestalte te formieren. Onse gemoederen hebben aan alle kanten te veel bittert geweest / van wegen eenige inconsiderabele verschillen / die onse Opanden altijd met zo veel gauldighheyt hebben gebzuikt / datse ons aangeleidt hebben / om onse gemeene kracht te verswakken / door ons zelven in partjen te verdeelen; en die sprankels zijn / door een doodelijke schakel van dreebe toeballen / aangeblasen geweest tot sulken blaas / datse ons byna verteert hadden. Maar 't is te hopen / dat wij sullen trachten van een zin te zijn / of by aldien wij tot so grooten zegen niet kunnen geraken / dat wij immers zullen malkanderen lief hebben / en gederven / dat wij zijn Broeders / mede-Christenen / ende mede-Protestanten / die te samen hadden moeten vernieft worden / en daarom nu malkander moeten ondersteunen en dragen.

Maar gelijk ik niet en twijffele / of de gelukkigige dispositie van de gemoederen van al 't Volk zal nu een gewenschte geremperttheid in deze dingen voortbrengen / zo en moeten wy onze liefde niet binden binnen zo naeuwen kring; Neen / wy zijn Christenen / en daarom moeten wy niet alleen onse Broeders lief hebben / maar zelfs ook onse Vyanden en onse Vervolgers / en so haar quaadte overwinnen met goet. Want hoe harde gedachten wy ook niet recht mogen hebben / van den Geest en de Concilien / die welke die Kerk regeeren / so spu'er doch veele onder haar / die in de eenvoudigheit van haar hert / en na de ingewikkelde verblindung van haar grondbeginsels / volgen die opinien / die van haar kindersheit af haar ingedrupt zijn; zy en hebben geen sterkte van gedachten / om daar drey in te sien / ook en laaten her haar Regelen niet toe / zo stout te sijn / datse souden onderzoeken / of sy op de rechte weg sijn / of niet; en hoewel her swaar is te verbeelden / hoe iemand soude tot haar kunnen overgaan / so is het doch licht te verbeelden / hoe de gene / die onder haar zijn / souden opgeflooten zijn en blyven / gebindt doekt en betwonden met de geduchte banden van Auctoriteit en onseylbaerheit; en sulke aangaande / hoewel wy onder de hoogste tergingen zijn / die eenige Natie kan hebben / so laat ons evenwel na allen desen steeds gedenken / dat wy Christenen zijn / en dat gelijk wy opentlijk verklaart hebben tegen de onrechtbaerdigheit en woerdeheit onser Vyanden / wy ons selven bestieren na den Regel / van te doen gelijk wy wilden dat ons geschiede. Het is een voorzbeduyding van moderatie in alle onse proceduuren / dat zelfs 't min-regeerlyke deel van de Natie / ik versta de ongeregelde menigte / so gelukkigelyk is wederhouden van extrabagante daaden van berwoedtheit: want sonder te rechtbaerdigen wat zy gedaan hebben / so mogen wy wel verblijdt sijn wegens 't geen zy niet gedaan hebben; en dat'er geen bloedige en woerde slachtingen sijn geschiedt. Het is de bysondere Character en heerlijkheit van dese Natie / dat de teerhertigheit en compassieusheit daar aan so natuuerlyk sijn / dat de ongelukkigige altydt door haar ontfarmt sijn. En indien de oproerige menigte so veel gematigheit in haaren toorn hebben gehouden / hoe veel meer is'er te verwachten van Raads-vergaderingen / die door gerechtigheit en barmhertigheit moeten geregeert worden / en onder de bestieringen van een Prins / dewelke betoont heeft / dat sijn haat tegen vervolging in andere / niet alleen was / dewyl die van sijn kant daar in leeden / maar uit een bevestigt en eenhoornig grondbeginsel / 't welk hem niet alleen heeft doen rechtbaerdig sijn ontrent de gene / die van die Keligie waren / maar zelfs ook vriendelyk / wanneer sy het verdienen. Gewis / wy behooren te poogen / onse Keligie op een vaste wyse te verskeren / zelfs tegen de allerberste mogelykheden van beschadiging / dewelke daar aan komen kan van die rusteloofe en geweldige Geest / die tot noch toe ons veel moeijelikheden veroorzaakt heeft; dit sijn wy verschuldigt aan de Almachtige Godt / aan sijn heerlyke Kerk / aan ons selven / en aan onse nakomelingen; maar in 't selve te doen moeten wy ons so draagen / dat wy ons bloedt niet te hoog laaten sieden / noch onse gedachten te ras laten loopen; en terwyl wy aanmerken / wat wy onse Vyanden schuldig zijn / so behooren wy soz te draagen / dat wy niet vergeeten / wat wy aan ons selven schuldig sijn / op dat wy also te gelijk bezorgen de eer en de verskertheit van onse heplige Keligie.

Met een woordt / laat ons resolveren / te sijn Christenen in der daadt / en als Menschen dewelke die onbedekte Regelen / en dat blinkend exempel / 't welk onse Zaligmaker ons gegeven heeft / altijd in ons oog hebben / en dan is het ons onmogelijc verkeerdelijc te handelen; maar indien waack en bitterheidt de overhandt krijgen over de sachtter en wijser Raadslagen / welke de reden en de Religie mogen ingeben / en indien wy in al 't geen wy doen geen zorg dragen dat wy Godt altydt aan onse sijde hebben / so sal 't Hem licht zyn alle raadslagen te verpdelen / en selfs de grootste en best-aangelepde deffpenen te vernietigen. Wy hebben nu booz oogen een van de uitnuntenste exempelen die'er in de Historien sijn / van de onvastigheidt van alle menschelijke dingen / waar op men sijn oogen niet kan slaan sonder een volke stillstand te maken in sijn gedachten; maar het onderwerp is so overbloedig sprekende / dat men'er niet behoeft op te blyven slaan / en daer sijn byfondere omstandigheden in / die het verbieden; maar indien het niet beraamlijc is daer veel van te spreken / so hoop ik doch / dat'er niemant so ongeboelig is / die'er niet veel van denkt. Misschien beelden sich sommige in dat wy in bepligte staat sijn / om dat wy niet kunnen op de selve Krotzsteen aangestoten worden / ontrent welke wy een so grooten Schipbreuk sien; maar helaas / indien wy Godt tergen om sijn Aangeficht te verbergen / en sijn bescherming van ons te onttrekken / sijn wegen sijn onnaspeurlijc; Wy kan 't verderf en de ruine op ons brengen van die kant daer wy het lichtelijc minst van beseffen; indien boozspoed en succes eenige opblasen / en haar doen Godt en alle de geloften die sy hem gedaan hebben / vergeten / so sullen hem noit middelen en wegen ontbreken / om haer te doen keeren tot haar selven / en sijner te gedenken.

In aanmerking dan van de heele saak / aangesien Godt so een extraordinaire verlossing voor ons gewrocht heeft / so laat ons hem aanbidden die de ware Aetheur daar van is; en onder hem / laat ons alle de mogelijke daden van respect en dankbaarheid betalen aan dat gesegent Instrument / waar op wy so veel heerlijkheid gelegd heeft. Laat ons die verlossing gebzupken tot de hoogste en edelste eynden die bedacht kunnen worden; laat ons daer onder leven gelijk betaamt de gene / die sozorg dragen datse niets mogen doen 't welk haer de gebuursaamheid des selfs ontoaardig moge maken / en laat ons alle in onse verschyden standplaatsen ons sodanig quypen / dat also wel de heerlijkheid als de bepligte staat van de Natie / en so wel de luster als de bevestiging van onse Religie tot die hoogte mogen verheven worden / dat de naam van een Engelschman en van een Protestant, sodanig de heele Wereldt over mocht klinken / datse so wel schrik moge aanjagen als achtting verwelken / en dat die werck 't welk nu dus tot so grooten strap gebracht is / te sijner tijdt tot sijn volke volmaaktheid mach geraken / en dat wy dan alle mogen reden hebben om uit te breeken in de triumpherende woorden / waar mede desen Psalm begint; o looft den Heere, want hy is goedt: want sijne goedertierenheid is in der eeuwigheid; Dat Israël nu segge, dat sijn goedertierenheid in der eeuwigheid is; het huys Aarons segge nu, dat sijn goedertierenheid in der eeuwigheid is; dat de gene, die den Heere vreesen, nu seggen, dat sijne goedertierenheid in der eeuwigheid is.